

JEZICI U KONTAKTU I KONTRASTU

Languages in Contact and Contrast: Essays in Contact Linguistics. Edited by Vladimir Ivir and Damir Kalogjera. Trends in Linguistics, Studies and Monographs 54. Mouton de Gruyter, Berlin. New York 1991, 502 str.

Ovaj zbornik, iako eksplicitno ne nosi naziv Festschrifta, posvećen je akademiku Rudolfu Filipoviću, znanstveniku koji je, kao što u Uvodu kažu urednici »uložio pionirsku energiju kako bi istraživanje jezika u kontaktu i kontrastu postalo jedinstvenim pothvatom«. Impozantan broj od 42 priloga najeminentnijih lingvista pokazuje s jedne strane velik interes za ova dva, nedvojbeno usko opvezana područja, a s druge strane veliko poštovanje što ga svi oni imaju prema akademiku Filipoviću. Objavljeni radovi obuhvaćaju vrlo široko područje lingvistike jezičnih dodira i kontrastivnih istraživanja. Neki od njih pisani su iz sinkronijske, drugi iz dijkronijske perspektive; neki su posve teorijske prirode, dok drugi analiziraju vrlo konkretne probleme; stanovit se broj članaka bavi jezičnim posuđivanjem u najširem smislu, za razliku od onih koji promatraju samo neki specifični problem iz toga područja. Pojedini se autori bave tipološkim istraživanjima, drugi su kao temu odabrali probleme leksikografskog rada, treći u središte svoga interesa stavljaju usvajanje stranoga jezika. Pokriveni su zaista svi aspekti lingvistike jezičnih dodira — fonološki, morfološki, sintaktički, semantički, leksički, pragmatički, sociolingvistički i stilistički — što samo potvrđuje kako je ta lingvistička disciplina znatno proširila svoj djelokrug u usporedbi s nekadašnjim, mnogo uže shvaćenim, poimanjem jezika u kontaktu. Upravo zbog tako različitih tema, gotovo je nemoguće, a možda i nepotrebno, da ih svrstavamo u srodne skupine; konačno, namjera je nekih autora i bila da pokažu, u kojoj su mjeri svi ti, tako različiti, aspekti ispretleteni i često nedjeljivi. Stoga ćemo članke prikazati abecednim redom, kako su objavljeni u knjizi.

U prilogu *The European absolute superlative, an orphan of grammar, of the lexicon, and of history* (1—13), Robert Austerlitz upozorava na jednu pan-evropsku temu koja je dosta zanemarena u jezičnim istraživanjima — to je problem apsolutnog superlativa, koji u evropskim jezicima rijetko zauzima jasan položaj u morfološkoj paradigmi ili u leksičko-semantičkom sustavu.

U članku *West European loanwords in Modern Latvian* (15—24), Juris Baldunčiks govori o pojavi jezičnih dodira i rezultatima toga procesa, što je jedan od ključnih problema baltičke lingvistike s obzirom na činjenicu da je riječ o geografski vrlo specifičnom području koje je stoljećima bilo raskrsnicom između istoka i zapada. Kao posljedica toga u latvijskom su prisutni utjecaji germanskih i romanskih jezika, ovisno, naravno, o povijesnoj situaciji.

A hypothesis: the notion of »multibehavior« (25—40) je članak u kojem Andrei Bantaş iznosi svoja zapažanja o polisemiji i polifunktionalnosti glavnih vrsta riječi Pokušavajući da sistematizira različite semantičke i gramatičke elemente, autor razvija pojam tzv. 'gramatičkog režima' koji definira kao »skup specifičnosti oblika, značenja i gramatičkog ponašanja što ga pokazuju vrste riječi«.

Vrlo opsežan članak *Rolfa Berndta Fact or not fact — that is the question in the semantic interpretation of gerundive nominals* (41—59), bavi se problemom gerunda odnosno gerundskih konstrukcija u engleskom jeziku i to, ponajprije sa stanovišta faktitivnosti te gramatičke kategorije. Autor polazi od mnogobrojnih definicija što ih razni lingvisti daju za sam pojam faktitivnosti odnosno nefaktitivnosti glagola (i gerundskih oblika), i kritički ispituje njihovu valjanost.

U članku *Odmah — a shifter of Serbo-Croatian in intralingual and contrastive perspective* (61—68), *Henrik Birnbaum* iznosi tezu kako se i vremenski prilozi mogu smatrati 'shifterima', s obzirom na činjenicu da se njihovo značenje zaista mijenja ovisno o specifičnom kontekstu u kojemu se javljaju. Takva leksička jedinica koja dopušta različite konotacije jest hrvatski ili srpski prilog *odmah*, koji pokriva vrlo široko semantičko polje. Da bi to dokazao, autor se služi dijelom analizom istoznačnica i bliskoznačnica što ih *odmah* ima u hrvatskom i srpskom, a dijelom kontrastivnim pristupom kojim pokazuje koji se sve ekvivalenti za taj vremenski prilog javljaju u drugim jezicima — slavenskim, germanskim i romanskim. Kao što je vidljivo iz mnogih primjera, *odmah* se može odnositi na sasvim neposrednu budućnost, ali i na kraća i duža vremenska razdoblja. Međutim, kao što kaže *Birnbaum*, akademik *Filipović*, kome je posvećena ova knjiga, jedan je od onih koji taj prilog upotrebljavaju — i reagiraju na njega — u njegovu najužem smislu!

Iako kratak, prilog *Waylesa Brownea Language contact: some reactions of a contactee* (69—71) s posve novog stanovišta pokušava prikazati neke od pojava prisutnih u jezičnom posuđivanju. Riječ je o tome, kako govornik engleskoga kao materinjeg jezika ('native speaker') gleda na neke prilagodbe što su ih anglicizmi doživjeli u jeziku primaocu. *Browneovi* se komentari ponajprije odnose na fonološku adaptaciju onih fonema koji u jeziku primaocu nemaju ekvivalente, kao npr. (θ) i (ð); reakcije izvornog govornika na zamjene koje se javljaju za ove dentalne frikative možda su nelingvističke, kaže autor, ali je činjenica da (t) i (d) ostavljaju bolji dojam od (s) i (z), pa će tako ruska verzija imena *Galsworthy — Golsuorsi* — izazvati kod engleskog govornika osjećaj smiješnog, dok hrvatski ili srpski oblik sa -ti neće.

Kontrastivna analiza započela je, kao što u prilogu *Contrastive analysis of terminology and the terminology of contrastive analysis* (73—82) kaže *Ranko Bugarski*, kao komparativno istraživanje gramatičkih i fonoloških sustava parova jezika i to ponajprije u pedagoške svrhe. Kontrastiranje leksičkih sustava pojavilo se tek kasnije, a svakako najmanje zastupljeno područje u tom smislu jest kontrastivna analiza terminologija. Jedan od uzroka za takvo stanje jest činjenica da je terminologija u toj mjeri internacionalizirana, da se čini kako i nema građe koja bi se ovdje mogla kontrastirati. Naravno, to ipak nije tako. *Bugarski* razmatra neke opće probleme pri uspoređivanju termina, koji su, prema njegovom mišljenju, nešto manji u egzaktnim znanostima gdje se mnogo lakše može identificirati 'tertium comparationis', nego što je to moguće npr. u lingvistici. Dok je kod egzaktnih znanosti riječ o najčešće vrlo konkretnom izvanjezičnom pojmu, u tzv. »mekim« znanostima 'tertium comparationis' je obično vrlo apstraktan. Na nekim primjerima iz terminologije kontrastivne lingvistike, *Bugarski* pokazuje kako je vrlo često teško naći odgovarajući ter-

mjn, jer, čak i unutar jednoga jezika, termini za mnoge od kategorija ne upotrebljavaju se uvijek dosljedno, a mnogi se s vremenom i mijenjaju.

Prilog *Joseph L. Conrada South Slavic terms for conjurors and sorcerers* (83—86), bavi se južnoslavenskim nazivima za čarobnjake, vračare, vještice i sl. Istraživanja koja je autor proveo pokazuju, kako se ti nazivi uglavnom koncentriraju u četiri semantička klastera. U nekim su jezicima, pogotovo u dijalektima, prisutni strani utjecaji (njemački, talijanski i turski).

U članku *Some notes on a Bulgarian model of expanded contrastive analysis* (87—101), *Andrei Danchev* prikazuje tzv. »prošireni model« kontrastivne analize u Bugarskoj, čije su glavne komponente kontrastivna analiza sustava, opis međujezika (interlanguage) koji uključuje i analizu pogrešaka, te teorija prevođenja.

A. P. Chekhov's short story Šutočka and two Serbo-Croat translations: The problem of translation versus interpretation (103—114) prilog je *Carin Davidsson* koji se ponešto izdvaja od ostalih zbog toga što dijelom zalazi u književnu interpretaciju. Autorica na primjeru Čehovljeve novele *Šutočka* pokušava utvrditi u kojoj se mjeri, i da li uopće, originalno djelo i prijevod mogu interpretirati na jednak način.

U članku *Theoretical contrastive linguistics and typological characterization* (115—132), *László Dezső* bavi se pitanjem odnosa kontrastivne lingvistike i tipologije. Iako se ta dva područja bitno razlikuju u svojim osnovnim zadacima — kontrastivni je pristup usmjeren ka primjeni u nastavi, sastavljanju gramatika i udžbenika dvaju proučavanih jezika itd., tipološki, s druge strane, teži pronalaženju univerzalnih jezičnih elemenata — oni se, naročito posljednjih godina, u mnogočemu dopunjuju. Kontrastivna je lingvistika u čitavom nizu svojih analiza posizala za rezultatima tipoloških istraživanja, ali i tipologija je velik broj zaključaka donijeli upravo na temelju rezultata što su ih za pojedine jezike dobivali kontrastivni lingvisti.

Wolfgang Ulrich Dressler i *Lavinia Merlini Barbaresi* razmatraju u prilogu *Interradical interfixes: contact and contrast* (133—145) problem interfiksa, koji nemaju nikakve sintaktičke funkcije, nego samo ulogu morfotaktičkoga nizanja unutar neke složene riječi. Autori navode primjere najčešćih interfiksa u nekoliko jezika, te donose neke opće zaključke, kao npr. da je mogućnost interfiksacije veća, što je morfologija nekog jezika inflektivnija i obratno.

Namjera je priloga *Some remarks on Middle-English influence in Icelandic* (148—153), kaže *Eyvindur Eiriksson*, da prikaže neke aspekte engleskoga utjecaja na islandski u razdoblju prije no što je engleski postao tako utjecajan jezik kakav je danas. Engleski se utjecaj na islandski ustvari javlja već od samoga početka, jer su neki od doseljenika stigli s Britanskog otočja i donijeli sa sobom stanovit broj keltskih i engleskih imena. Važni su, dakako, i kršćanski misionari, a kasnije i vrlo žive trgovačke i pomorske veze Islanda s Engleskom.

U članku *An outline of a cognitively-based model of phonology* (155—178), *Stig Eliasson*, uzimajući u obzir rezultate istraživanja u posljednjih petnaestak godina, daje nacrt jednog fonološkog modela koji priznaje ulogu kognitivne kompetencije u fonološkom strukturiranju. Na osnovi stanovitoga broja pra-

vila i kognitivnih shema, autor dolazi i do općih zaključaka o tome, kako neke od postavki generativne teorije treba revidirati. Jedna od njih jest teza o gramatici kao autonomnom sustavu neovisnom o spoznajnom procesu. U ovom se članku, međutim, formalna struktura jezika promatra kao neodvojivo isprepletena s formalnim strukturama spoznaje.

Članak *Joshue A. Fishmana Cartoons about language: a case study of the visual representation of sociolinguistic attitudes* (179—193) izdvaja se po svojem novom pristupu problemu stava prema jeziku, koji je prisutan u svim društvenim sistemima, ali svakako izraženiji u višejezičnim zajednicama, gdje pojedini jezici imaju prestižnu ulogu. Stavovi prema jeziku mogu, naime, imati i vizualnu dimenziju, mogu pripadati sociolingvističkim pojavama koje se prije mogu prikazati grafički, nego verbalno. Na primjeru jidiša i hebrejskog, Fishman pokazuje kako i karikature o jeziku mogu poslužiti kao građa za istraživanje stavova prema jeziku u različitim razdobljima, unutar različitih društvenih sredina. Analiza je omogućila nekoliko općih zaključaka: u uvjetima brzih društvenih i kulturnih promjena, vizualne se metafore teško mogu sačuvati; neke se, međutim, uspijevaju održati vrlo dugo i postaju neke vrsti stereotipnih figura. Fishman smatra, kako treba utvrditi precizan odnos promjena u verbalnom i vizualnom području, pa je svakako potrebno da se sociolingvistika u budućnosti u većoj mjeri pozabavi tim aspektom prezentacije jezika.

Prilog *Hansa Galinskog Americanisms, Briticisms, Canadianisms, New Zealandisms, and Anglicisms in contemporary German* (195—223) bavi se s dva problema koji su malo ili gotovo nikako bili predmetom dosadašnjih istraživanja međunarodnih kontakata s engleskim: 1) Kakve su mogućnosti brzog transfera neologizama (leksičkih i semantičkih)? i 2) Da li je moguće (ako jest da li je i korisno) razlikovati posuđenice prema njihovom etnolektalnom porijeklu umjesto da ih se otrpve svrsta pod opći denominator — engleski? Na primjerima posuđenica *Cogeneration*, *Snowmobile*, *Kiwi* i *Quality of life*, Galinsky pokazuje kakvu sudbinu doživljavaju s obzirom na stupanj integracije, a također s obzirom na vrijeme koje je bilo potrebno da se navedene posuđenice pojave u njemačkom. S druge strane, upravo se na tim primjerima može pokazati, kako se pojam 'anglicizam' najčešće shvaća vrlo široko, pa obuhvaća i takve posuđenice koje bi se, prema etnolektalnom porijeklu, mogle zvati 'amerikanizmom', 'briticizmom', 'kanadizmom' ili 'novozelandizmom'.

Kratak prilog *Erica P. Hampa Language contact in the prehistory of English* (221—223) pokazuje kako se metode proučavanja jezičnih dodira mogu primijeniti i za vremenski vrlo udaljene oblike, pa je tako moguće istraživati razne anomalije i korelacije koje onda pomažu pri identifikaciji značajki pret-historijskih oblika koji nisu zabilježeni.

Vrlo zanimljiv članak *Franza Josefa Hausmanna* pod naslovom *Collocations in monolingual and bilingual English dictionaries* (225—236) raspravlja dijelom o općim problemima tzv. 'rječničke kulture', a dijelom o konkretnim primjerima rječnika poput njemačkoga *Duden-Stilwörterbuch* i engleskoga *Dictionary of English Words in Context*, koji su, iako različiti po pristupu, ustvari rječnici kolokacija. Osnovna je primjena rječnika kolokacija u proiz-

vodnji tekstova, a ne u njihovu razumijevanju. Upravo tu činjenicu trebalo bi imati na umu pri stvaranju takvog jednog rječnika. Jednako je važna i logična struktura takvih rječnika, koja se ponajprije zasniva na hijerarhiji kolokacija. Specijalizirani rječnici kolokacija vrlo su rijetki, ali i standardni jedno- i dvojezični rječnici nužno donose stanovit broj kolokacija. Iako su kolokacije, po autorovom mišljenju, najvažnije informacije koje rječnici mogu pružiti piscu nekog teksta na stranom jeziku, čak ni vrlo ugledni rječnici u tom smislu uvijek ne zadovoljavaju.

Prema riječima *Vladimira Ivira*, njegov članak *Contrastive methods in contact linguistics* (237—245) pokušava istražiti status kontaktne lingvistike sa stanovišta njezine metodologije. Ivir smatra, kako kontaktna lingvistika nije dosad dovoljno jasno definirala metodološka načela svojstvena upravo tom lingvističkom području. S obzirom na činjenicu da se ustvari svaka analiza u kontaktnoj lingvistici zasniva na kontrastiranju elemenata jezika davaoca i odgovarajućih posuđenih elemenata u jeziku primaoca, kontrastivna je metoda, prema mišljenju autora najproduktivnije analitičko sredstvo na svim razinama koje se unutar lingvistike jezičnih dodira obrađuju. Bez obzira da li je riječ o fonološkoj, morfološkoj, semantičkoj, sintaktičkoj ili stilističkoj razini, u osnovi se uvijek uspoređuju odgovarajući sustavi dvaju jezika, kako bi se utvrdile postojeće i, eventualno, moguće, posljedice jezičnoga kontakta.

U prilogu *Carla Jamesa* *The »monitor model« and the role of the first language* (247—260) riječ je o jednoj od mnogobrojnih teorija učenja drugog jezika (L2), i kao kod svih teorija toga tipa i ovdje se postavlja dva osnovna pitanja o prvom jeziku (L1): jesu li procesi što se aktiviraju pri učenju L1 i L2 jednaki ili različiti, te kakvu ulogu, i da li uopće, ima L1 kod učenja L2.

Članak *Damira Kalogjere* *On the form and meaning of the Serbo-Croatian modal morati* (261—270) bavi se problemom modalnih glagola, koji se u engleskom jeziku, prema nekim lingvistima, tretiraju kao zasebna grupa, dok ima onih koji zastupaju tezu da se oni ne razlikuju od običnih glagola. Ne ulazeći u raspravu o tome, Kalogjera ističe kako se prijevodni ekvivalenti engleskih modala u hrvatskom rijetko kad promatraju kao odvojena grupa glagola. Novija kontrastivna istraživanja pokazala su, međutim, kako postoji stanovit broj sintaktičko-semantičkih osobina zajedničkih svim tim glagolima. U ovom prilogu autor razmatra odnos između punih i defektivnih oblika nekih od modala te njihovih značenja, s detaljnijim opisom glagola *morati*. Za potrebe ovoga članka Kalogjera se ograničava na dva različita značenja ovoga glagola: jedno je obligacija (korijensko značenje), a drugo »logičan zaključak« (epistemičko značenje).

Reasons and opportunities for communication in the foreign-language and second-language classroom (271—180) naslov je priloga u kojem *William R. Lee* govori o prilikama koje za komunikaciju na stranom jeziku postoje u razredu. Iako su one brojne, očitih razloga za takvu komunikaciju nema baš mnogo, ako se izuzme potreba za vježbom. Kod učenja drugog jezika, situacija je bitno različita — razlozi za komunikaciju su itekako važni, jer je savladavanje toga jezika bitno za učenikovo uključivanje u novu sredinu.

Članak *Dore Maček* *Between language contact and language development* (281—287) bavi se nekim problemima inovacija koje se u jeziku javljaju kao

posljedica jezičnih dodira. Jedno od osnovnih načela jezičnoga kontakta jest odnos između posrednog i neposrednog dodira koji, svaki za sebe, kao posljedicu ima različite utjecaje na jezik. Dosada se smatralo kako je u posrednom posuđivanju utjecaj ograničen uglavnom na leksik, dok je u neposrednom dodiru dvaju jezika utjecaj prisutan u gotovo čitavom jezičnom sustavu. U posljednje se vrijeme, zahvaljujući vrlo brzim promjenama sociolingvističke situacije u cijelom svijetu, ti odnosi uvelike mijenjaju. Autorica razmatra neke inovacijske upotrebe u hrvatskom, koje su, po njezinom mišljenju, posljedica dijelom jezičnih dodira, a dijelom 'latentnih tendencija' jezika primaoca.

Već na samom početku priloga pod naslovom *The lexicon of the Split dialect* (289—300), *Thomas F. Magner* postavlja pitanje je li splitski dijalekt zaista jasno određen dijalekt ili je postao samo jednom od regionalnih varijanti standardnoga hrvatskoga jezika. Autorov je dojam da neki slojevi splitskoga stanovništva još uvijek upotrebljavaju splitski dijalekt koji ima svoj vlastiti lingvistički integritet, dok drugi govore jednim lokalnim oblikom standardnoga hrvatskog jezika.

Frazemi su po svojoj strukturi, kaže *Josip Matešić* u svojem prilogu *Zu Phrasemvarianten in der kroatischen Sprache* (301—309), složene jezične jedinice za koje je karakteristična čvrsta veza pojedinih komponenata. U praksi se, međutim, opaža kako frazemi često podliježu različitim promjenama i ustvari je manji broj onih kod kojih je posve isključena bilo kakva supstitucija elemenata. Matešić govori o problemu koji se neminovno nameće upravo kod onih frazema kod kojih su moguće varijante, a to je, da li se takve varijante mogu smatrati jednim te istim frazemom koji, s obzirom na relativnu stabilnost značenja, zadržava svoj identitet. Varijante nekog frazema impliciraju, za razliku od leksemskih varijanti, veći broj faktora. Bitno je, osim toga, i to, da je riječ o formalnim promjenama (dakle, na razini ortoepije, fonologije, morfologije i sintakse), a ne o promjenama na razini značenja.

Svrha je svakog rječnika, kako u članku *Dictionary making: the ideal versus reality* (311—316) kaže *Samuel C. Monson*, da odgovori na sva moguća pitanja o vokabularu nekog jezika koja korisnik od njega očekuje. Zbog toga je, smatra Monson, prvi zadatak leksikografa, da odredi tko će biti korisnici njegova rječnika i koje su njihove potrebe.

Članak *Žarka Muljačića Vokalsysteme in Kontakt. Was verdankt der ve-gliotische Vokalismus der slavo-romanischen Symbiose?* (317—327), bavi se jednim od najsloženijih problema veljotskog, sjevernodalmatskoga dijalekta koji je izumro 1898., a to je historijska fonologija njegovoga vokalizma. Autor smatra kako su za jezična istraživanja ovog starog krčkog dijalekta od velike važnosti rezultati do kojih je došla povijesničarka N. Klaić, a koji pokazuju da je već od kraja 9. stoljeća Krk bio hrvatski otok, da su Hrvati naseljavali nekoliko općina, dok je romansko stanovništvo u većini bilo jedino u samom Krku. Muljačićeva teza glasi: u Krku su se vrlo rano oblikovala dva »dijalekta« — jedan kojim je govorilo jednojezično romansko stanovništvo, i drugi kojim su govorili dvojezični Hrvati. Specifičnost je ovoga drugog dijalekta bila u tome, što su njegovi govornici romansku fonetsku kvantitetu ostvarivali »na slavenski način«, dakle, s domaćim fonemima. Neka od tih »krivih« ostvarenja vratila su se kasnije u prvi dijalekt, jer su ih romanski govornici imiti-

rali. Hrvatski je nedvojbeno imao znatnog utjecaja na ovaj romanski dijalekt, jer se neke pojedinosti bez toga utjecaja ne mogu objasniti.

Prilog *Dietricha Nehlsa The designation of spherical objects in five European languages: an essay in contrastive semantics* (329—334) primjer je semantičkoga aspekta kontrastivne analize. Polazište za ovo istraživanje jest divergencija između engleskog i njemačkog u odnosu na označavanje sferičnih predmeta. Autor započinje poznatom činjenicom kako englesko *ball* ima dva njemačka ekvivalenta: *Ball* i *Kugel*. Riječ je o tome da se u njemačkom razlikuju elastični i neelastični sferični predmeti, pa je tako važno da engleski govornici pri učenju njemačkog to imaju na umu. S druge strane, postoje, naravno, i neke iznimke, pa se tako za grudu snijega u njemačkom kaže *Schneeball* a ne **Schneekugel*, iako gruda nije nimalo elastična. Kako bi se objasnio uzrok takvoj upotrebi, treba u obzir uzeti povijesnu dimenziju, što pokazuje kako je u kontrastivnoj semantici nužna dijakronijska perspektiva.

Peter H. Nelde opisuje u svojem prilogu *A case of multilingualism in Eastern Belgium* (335—344) vrlo složenu jezičnu situaciju u Belgiji. Postoje jednojezična područja, zatim takva koja su službeno jednojezična ali priznaju sva zakonska prava manjinama; slijedi dvojezično područje Bruxellesa, i napokon, službeno jednojezična sredina u kojoj, međutim, postoji zakonski nepriznata i nezaštićena manjina. Upravo takva područja nisu dosad naišla na interes lingvиста, pa Nelde smatra kako bi se problemu tih manjina i njihove sociolingvističke situacije trebalo posvetiti više pažnje.

U članku *Language contact and foreign language acquisition* (345—364) *William Nemser* iznosi pretpostavku da usvajanje stranoga jezika dovodi u dodir tri jezična sustava: jedan oblik jezika-cilja, ranije usvojen ili osnovni jezik učenika, i konačno tzv. aproksimativni sustav, tj. učenikova privremena aktivna verzija jezika-cilja. Pritom su jezik-cilj i aproksimativni sustav ustvari kovarijante jednog te istog jezika.

U članku *On the struggle of underlying vowels for a voice in surface phonetic structure* (365—379) *Midhat Riđanović* opisuje jednu zanimljivu osobinu varijante hrvatskoga ili srpskoga jezika kojom govori većina stanovnika Sarajeva odraslih u tom gradu. Riječ je o centralizaciji ili ispuštanju kratkog, nenaglašenog samoglasnika; čini se da su ispuštanju naročito podložni samoglasnici (i) i (u), pogotovo ako su okruženi jednim suglasnikom i ako se javljaju u slogu koji se nalazi neposredno iza naglašenoga. Tako npr. standardno 'radila' postaje 'radla' u kolokvijalnom govoru većine Sarajlija. Ispuštanje tih samoglasnika često je uzrokom homonimskih izričaja. Riđanović je eksperimentom potvrdio svoju tezu da izostavljeni samoglasnici (i) i (u) ostavljaju (manje ili više izražene) tragove na segmentu što neposredno prethodi.

Cilj je članka *Hans-Petera Stoffela* koji nosi naslov *Common features in the morphological adaptation of English loanwords in migrant Serbo-Croatian* (417—429), da opiše neke zajedničke osobine morfološke adaptacije posuđenica iz sjevernoameričkog i novozelandskog engleskog u hrvatskom ili srpskom kakvim govore doseljenici i njihovi potomci u SAD, Kanadi i Novom Zelandu. Premda je riječ o tako udaljenim dijelovima svijeta, analiza građe pokazuje nevjerojatne sličnosti u morfološkoj adaptaciji posuđenica, i to ne samo u općem uzorku prilagodbe, nego i kod stanovitoga broja 'specijalnih' slučajeva.

Prilog *Kari Sajavaare English in Finnish: television subtitles* (381—390), manji je segment opsežnoga projekta koji istražuje utjecaj engleskoga na finski jezik i kulturu. Projekt je zasnovan vrlo široko i obuhvaća velik broj najrazličitijih aspekata tog utjecaja — od upotrebe, razumijevanja, adaptacije na fonološkoj i morfološkoj razini, pa do kanala kojima anglicizmi stižu do izvornih govornik finskoga jezika. Takvi su kanali, između ostaloga, prijevodi stripova, stranih TV-reklama i vijesti, te vrlo često televizijski titlovi.

Tatiana Slama-Cazacu bavi se u svojem članku *Politness strategies and contrastive foreign language teaching* (391—406) jednim specifičnim područjem kojemu se, po njezinome mišljenju, u nastavi stranih jezika ne pridaje dovoljno značaja. Riječ je o 'pristojnom ophođenju' koje se veoma razlikuje od jezika do jezika i koje, zapravo, nije samo 'čisto lingvističke' prirode, nego je odraz kulture i društva. Mnogi oblici koji pripadaju ovom jezičnom segmentu strogo su kodificirani (leksički, gramatički, pa čak i intonacijski) i zbog toga ih stranci često ne nauče pravilno, pa to može biti uzrokom raznih nesporezuma. Društvene konvencije nameću stanovite obavezne oblike koji se smatraju ratualom nužnim za ljudsku komunikaciju; stoga ih moraju naučiti i stranci. Mnogo je praktičnih problema koji se upravo na području 'pristojnog ophođenja' javljaju kod prevodjenja i kod učenja stranog jezika; bez kontrastivnog pristupa 'formulama' koje se upotrebljavaju u raznim važnim događajima u ljudskom životu, strani će se jezik naučiti fragmentarno, jednostrano, pa čak i krivo.

Prilog *On revived words in the OED Supplement* (407—416) *Knuda Sørensena* govori o Dopunama (Supplement) OED-u, koje uključuju nekoliko različitih tipova: 1) nove riječi; 2) stare riječi u novim značenjima; 3) promjene u statusu riječi — npr. ukidanje oznaka kao što su 'coll.', 'rare', 'slang' itd. i, konačno, 'obsolete'. Upravo ova posljednja kategorija najviše zanima autora, pa on pokušava naći odgovore na pitanja zašto se primjeri njezina izbacivanja javljaju u neočekivano velikom broju.

Članak *Linguistic models and information theory* (432—438) *Owena Thomasa* bavi se Shannonovim modelom teorije informacije, koji, prema mišljenju autora, ima mnogo implikacija za usvajanje jezika, materinjeg i stranog. Takav model omogućuje istraživanje jezičnih poruka i jezičnih kanala slušanja, govorenja, čitanja i pisanja.

U prilogu *Language contact and code-switching in the bilingual personality* (439—450), *Renzo Titone* iznosi svoje mišljenje o tome kako, uz velik broj kliničkih i nekliničkih diskusija o ličnosti dvojezičnih osoba, jedan važan mehanizam zaslužuje još više ozbiljnih i preciznih studija — to je promjena koda. Autor daje jedan mogući teoretski obrazac, prema kojemu se faktori koji uzrokuju promjenu koda dijele na endogene (ili osobne/psihološke) i egzogene (ili društvene/kulturalne), od kojih i jedni i drugi uključuju mnoštvo različitih pojava. Kao što kaže Titone, taj je obrazac samo pokušaj klasifikacije svih tih elemenata i, dakako, zahtijeva temeljita empirijska istraživanja koja će omogućiti cjelovitu taksonomiju činjenica.

Prikazujući rezultate kontrastivnog istraživanja makedonskoga i engleskog perfekta, *Olga Mišeska Tomić* u članku *Contrastive reflexes in contact linguistics* (451—467) ukazuje na neke mogućnosti međusobnoga djelovanja kontra-

stivne i kontaktne lingvistike. Polazeći najprije od usporedbe tih dvaju jezika, autorica proširuje svoje ispitivanje i na druge balkanske jezike, kako bi na kraju došla do nekih općih zaključaka. Ako uzmemo distinkciju jezika prema tvorbi perfekta na one koji pritom upotrebljavaju 'imati' ili 'biti', autorica smatra da su slavenski jezici uglavnom u skupini 'biti', dok su zapadnoevropski jezici pretežno u skupini 'imati'. Ima, međutim, jezika (kao npr. češki i slovački) — i upravo ovdje dolazi do izražaja kontaktna lingvistika — koji su zakoračili na područje onih što perfekt tvore s 'imati', zahvaljujući intenzivnom kontaktu s njemačkim.

Prilog *Rudolpha C. Troikea Transfer grammar: from machine translation to pedagogical tool* (469—476) posvećen je malo poznatom projektu strojnoga prevođenja s engleskoga na turski, koji je prije trideset godina započeo u Ankari. Iako (zbog organizacionih i financijskih razloga) nikad nije dospio do stvarnoga kompjutera, ovaj je projekt postigao značajne rezultate koji su, na kraju, sasvim nepredviđeno, naišli na pedagošku primjenu u nastavi prevođenja.

G. Richard Tucker govori u članku *Encouraging the development of bilingual proficiency for English-speaking Americans* (477—482) o naporima koji se u posljednjih desetak godina u SAD-u ulažu kako bi se poboljšalo dosta jadno stanje metodike učenja stranih jezika, a kao posljedica toga, vrlo loša razina znanja kod većine učenika koji završavaju školovanje. Rezultati su tih napora i neki vrlo uspješni programi kao npr. 'foreign language immersion program' i drugi.

Članak *Mirjane Vilke* pod naslovom *A contemporary view on the compromise system of Serbo-Croatian learners of English* (483—492) raspravlja o pojmu 'kompromisnoga sustava' ili 'međujezika', kako ga zovu neki autori, te o ulozi koju u izgradnji toga sustava ima jezični transfer. Termin 'transfer' često se upotrebljava u značenju 'interferencije' ili 'negativnoga transfera'. Greške koje nastaju kao posljedica takvog negativnoga transfera lako su uočljive, ali se vrlo teško iskorjenjuju i često su izvori fosiliziranih struktura. Pozitivnom se transferu, za razliku od negativnoga, u metodologiji tradicionalne kontrastivne analize, pridaje mnogo manje pažnje, jer se pretpostavlja da on ionako ne predstavlja poteškoće. Prema mišljenju autorice, međutim, upravo bi se elementi »jednakosti« između dvaju jezika trebali naglašavati, kako bi ohrabril učenike i pojačali njihovu motivaciju.

Kratak prilog *Charlesa A. Warda* *Croatian and Serbian church communities in Milwaukee* (493—498) govori o statusu očuvanja materinjeg jezika hrvatskih i srpskih zajednica u Milwaukeeju, te o ulozi što su ih u razvoju i kontinuitetu tih zajednica odigrale etničke crkve, katolička i pravoslavna.

Zbog opsega knjige, nije bilo moguće detaljnije prikazati svaki od navedenih priloga, što nipošto ne znači da smo time željeli umanjiti njihovu vrijednost. Nastojali smo, makar i kraćim osvrtom, zabilježiti svu šarolikost tema što ih pružaju područja kontaktne i kontrastivne lingvistike.